

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

Кафедра фінансів_____

Допущено до захисту
Завідувач кафедри

_____
(підпис)

“ 18 ” травня 2023 р.

**РЕФЕРАТ
КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ**
на здобуття освітнього ступеня бакалавр
зі спеціальності 072 Фінанси, банківська справа та страхування
за бакалаврською програмою професійного спрямування
Фінанси, фінансовий менеджмент та страхування
на тему: «Непрямі податки у податковій системі держави»

Виконавець:

студент ЦЗВФН

Доарме Віталій Вікторович

/підпис/

Науковий керівник:

Д.е.н., професор

Слатвінська М. О.

/підпис/

ОДЕСА – 2023

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Податки є неодмінною складовою сучасних податкових систем у більшості країн світу. Вони забезпечують джерело доходів для уряду, яке необхідно для фінансування різноманітних суспільних програм і послуг. В рамках податкової системи існує два основних типи податків: прямі та непрямі. Саме непрямі є найбільшими в податковій системі України адже мають однією з ключових переваг - широке охоплення. Вони збираються з усіх рівнів суспільства, оскільки споживачі платять їх при купівлі товарів та послуг. Це дає можливість збирати значні суми доходів для державного бюджету і забезпечує більшу прозорість в оподаткуванні, оскільки податки включені у ціну товарів. Крім того, непрямі податки можуть бути ефективним інструментом регулювання економіки та впливати на споживчі звички. Наприклад, застосування акцизів на товари, які вважаються шкідливими для здоров'я, може зменшити їх споживання та сприяти збереженню громадського здоров'я.

Економічний розвиток країни і загальний суспільний добробут в значній мірі залежать від фінансування державного бюджету. Важливою складовою такого фінансування є податкові надходження, зокрема непрямі податки, які виконують важливу роль у формуванні цих доходів. Проте розвиток податкових систем країн вимагає уваги до конкретизації того, яку функцію виконують непрямі податки у сучасному формуванні доходів бюджету та як їх слід вдосконалювати у майбутньому.

Актуальність роботи полягає в тому, що непряме оподаткування в умовах 21 сторіччя повинне стимулювати економічний розвиток країни, сприяти створенню умов для залучення інвестицій, допомагати зниженню податкового тягара, розвитку приватного бізнесу, отриманню сталих доходів до Державного бюджету тощо. Актуальність непрямого оподаткування проявляється у декількох ключових аспектах. По-перше, непрямі податки є ефективним джерелом доходів для держави. Оскільки вони накладаються на вартість товарів та послуг, вони збираються з широкого кола споживачів. Це дозволяє уряду зібрати значні суми грошей для фінансування різноманітних суспільних програм та

інфраструктурних проєктів. По-друге, непрямі податки можуть мати регулюючий ефект на економіку. Наприклад, шляхом застосування акцизів на товари, які вважаються шкідливими для здоров'я або навколишнього середовища, можна зменшити їх споживання та стимулювати розвиток більш екологічно чистих альтернатив. Таким чином, непрямі податки можуть сприяти збереженню громадського здоров'я та сталому розвитку. По-третє, непрямі податки дозволяють забезпечити більшу прозорість у системі оподаткування. Оскільки вони включені у ціну товарів, споживачі автоматично сплачують їх при покупці. Це дозволяє уникнути проблеми ухилення від оподаткування і покращує стійкість податкової бази.

Непрямі податки можуть бути більш соціально справедливими, оскільки вони вимагають від усіх споживачів сплачувати податок у відповідності до їх здатності придбати товари. Це дозволяє збалансувати податкове навантаження між різними верствами населення та зменшити нерівності. Загалом, непряме оподаткування має важливе значення для забезпечення країни фінансовими ресурсами, як під час воєнного стану, так і в процесі відновлення країни після його припинення.

Проблеми та сутність податкових надходжень, в тому числі їх структуру було розглянуто у наукових працях таких вчених, як О.Десятнюк, Д. Б'юкенен, А. Вагнер, В.Дмитрів, Дж. Гелбрейт, Р. Гнейст, А.Кізима, О. Зварич, Ю. Іванов, А.Луцик, А. Крисоватий, С. Лондар, В. Мельник, Т. Паєнтко та інших. Незважаючи на те, що науковці у своїх працях досліджували непряме оподаткування з різних сторін, проте існує багато суперечностей та аспектів, що не до кінця є вивченими, а також виклики сьогодення вимагають більш поглибленого дослідження цієї проблематики.

Об'єкт дослідження: процес функціонування, стягнення непрямих податків в Україні та їх фіскальна і регулююча роль.

Предмет дослідження: методичні, теоретичні та практичні аспекти формування непрямих податків в податковій системі України та основні проблеми їх функціонування.

Мета роботи дослідити непрямі податки України як ключові компоненти податкової системи держави та виявити їх фіскальну і регулюючу роль, проблемні аспекти функціонування, запропонувати напрями усунення виявлених проблем.

Для досягнення поставленої мети необхідно вирішити наступні завдання:

- дослідити історичні передумови та розкрити сутність непрямого оподаткування;
- розкрити соціально-економічну сутність непрямих податків та здійснити їх характеристику;
- висвітлити переваги та недоліки непрямих податків;
- провести моніторинг обсягів непрямих податків в доходах Зведеного бюджету України;
- дослідити вплив податку на додану вартість на доходи держави;
- виявити вплив мита та акцизного податку на доходи держави;
- проаналізувати зарубіжний досвід формування та організації непрямих податків;
- запропонувати шляхи та методи вирішення проблем у сфері непрямого оподаткування.

В процесі написання кваліфікаційної роботи використовувались законодавчі і нормативні акти, які відносяться до сфери регулювання системи непрямого оподаткування, а саме: законодавчо-нормативні документи Державної податкової служби України, Державної митної служби України, матеріали Міністерства фінансів України, Державної служби статистики України, наукова література, аналітичні матеріали тощо.

Методи дослідження: аналізу й синтезу; індукції й дедукції; історичного методу; порівняльних статистичних характеристик загальнонауковий та аналітичний методи, що сприяє вивченню місця, ролі непрямих податків у економіці України; встановлення шляхів, методів подолання актуальних проблем.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У першому розділі розкрито історичні передумови та розкриття сутності непрямого оподаткування; розкриття соціально-економічної сутності непрямих податків та здійснення їх характеристики; висвітлення переваг та недоліків непрямих податків.

У другому розділі проаналізовано обсяги непрямих податків в доходах Зведеного бюджету України та вплив податку на додану вартість на доходи держави, а також виявлено вплив мита та акцизного податку на доходи держави.

У третьому розділі висвітлено зарубіжний досвід формування та організації непрямих податків та запропоновані шляхи й методи вирішення проблем у сфері непрямого оподаткування.

ВИСНОВКИ

Проведене дослідження дало змогу структурувати отримані результати та вирішені завдання та виявити, наступне:

1. Податкове законодавство має давню історію. Деякі закони давно забуті, тоді як інші застосовуються і сьогодні. Це означає, що податкова система України постійно розвивається і знаходить найкраще рішення для своєї країни. Податкова система України, в тому числі і система непрямих податків, далеко не досконала. Необхідна її зміна, постійне якісне реформування. Однак ці зміни повинні проводитися вкрай обережно і врівноважено. І все-таки, непряме оподаткування набагато вигідніше прямого, так як такі податки як ПДВ, акцизи і митні збори стягуються не з прямого, а з кінцевого споживача. Все це є менш помітним, а значить і менш хвилюючим для народу.

2. Непрямі податки чинять вплив на зовнішню торгівлю та конкурентоспроможність країни. Високі ставки податку можуть стимулювати внутрішнє виробництво та сприяти розвитку місцевих підприємств. З іншого боку, низькі ставки можуть залучати іноземні інвестиції та сприяти експорту. Окрім фіскальних та регулюючих ефектів, непрямі податки можуть також мати і соціальний аспект. Вони впливають на розподіл доходів у суспільстві, оскільки високі ставки податку впливають на споживачів з нижчими доходами.

3. Переваги непрямих податків пов'язані, насамперед, з їхньою роллю у формуванні доходів державного бюджету. Однак це зовсім не означає, що вони не виконують регулюючої функції. При правильному використанні непрямі податки можуть бути дієвими фінансовими інструментами регулювання економіки. Зокрема, непрямі податки мають кілька переваг:

- вони є ефективними з фіскальної точки зору, оскільки споживання, яке оподатковується ними, є більш стабільним, ніж прибутки, і тому забезпечують стабільніші надходження до бюджету.

- від виплат непрямих податків важко ухилитися і їх легко контролювати, що сприяє забезпеченню високого рівня дотримання податкових обов'язків.

- непрямі податки не мають прямого впливу на процеси нагромадження, проте вони можуть мати соціально регресивний характер і значно впливати на загальні процеси ціноутворення;

Однак, варто також враховувати недоліки непрямого оподаткування:

- вони можуть створювати нерівність в розподілі податкового тягаря, оскільки вони можуть негативно впливати на групи з нижчими доходами, які витрачають більший відсоток свого доходу на споживання.

- високі ставки непрямих податків можуть призвести до зростання цін на товари і послуги, що може посилити інфляційний тиск та зменшити покупну спроможність споживачів.

4. Проаналізувавши структуру податкових надходжень до Зведеного бюджету України протягом 2015-2022 рр., слід відмітити те, що непрямі податки мали вищу фіскальну ефективність, якщо порівнювати з прямими. З наведених даних бачимо, що вони забезпечували від 44,4% у 2015 р. до 45,3 % у 2021 р. доходів зведеного бюджету, а прямі – від 33,5 % у 2015 р. до 42,1 % у 2021 р. Така статистика демонструє суперечність з практикою та системою оподаткування країн, які мають сучасну ринкову економіку і в яких величина непрямих податків складає не більше 10-15% в загальних доходах бюджету. Але

також важливо звернути увагу на те, що протягом періоду 2015-2021 рр. частка прямих податків у складі доходів зведеного бюджету поступово збільшувалась та в 2022 році була більшою, ніж частка непрямих податків.

5. Під час проведення дослідження було виявлено, що обсяг ПДВ в доходах державного бюджету України протягом 2015-2021 рр. складає майже 40% щорічно. Так, обсяг надходжень ПДВ в 2015 р. склав 178,5 млрд. грн., а в 2021 р. – 536,49 млрд. грн. Навіть попри суттєве зниження частки ПДВ у загальному числі доходів державного бюджету України до показнику 26,13% у 2022 році, даний показник все ще залишається високим та показує, що більше чверті всіх доходів державного бюджету України в 2022 році склали доходи від ПДВ. Це підтверджує важливість застосування ПДВ у податковій сфері України, адже він має значний вплив на формування Державного бюджету країни загалом.

6. Також за результатами дослідження можна зробити висновок, що акцизний податок є важливою складовою доходів державного бюджету. Так, його обсяг в доходах державного бюджету України протягом 2015-2021 рр. складав в середньому 13,26% щорічно. У 2022 році даний показник дорівнював 6,46%, що пов'язано з економічною кризою внаслідок активних бойових дій на території країни та встановлених обмежень на реалізацію частини підакцизних товарів у 2022. Також за результатами аналізу було виявлено, що більша частина акцизного податку надходить до державного бюджету з вироблених в Україні підакцизних товарів. Хоча, було відмічене поступове зростання частки акцизного податку з підакцизних товарів, ввезених на митну територію України протягом періоду 2015-2021. Так, частки акцизного податку з вироблених в Україні підакцизних товарів та з ввезених на митну територію України підакцизних товарів у загальному обсягу акцизного податку змінились з 61,45% та 38,55% у 2015 році до 51,01% та 48,99% у 2021 році відповідно. У 2022 році дані частки змінились на 59,30% та 40,70%.

За результатами дослідження митного податку, було встановлено, що частка даного податку у складі доходів державного бюджету поступово

знижувалась у період 2015-2022 рр. Так, з 2015 року та показника 7,46% частка поступово знижувалась, коливаючись на рівні 3%, після чого в 2022 році впала до показника в 1,30%. Але, варто зазначити, що попри суттєве зниження відносної частки у відсотковому вираженні, загальний обсяг надходжень від митного податку в гривневому еквіваленті не зазнав суттєвих змін. Таким чином, можна зробити висновок, що зниження частки митного податку в загальному числі доходів державного бюджету України протягом періоду 2015-2022 рр. відбувається не стільки за рахунок зміни обсягу митного податку, скільки за рахунок загальної тенденції до збільшення суми доходів державного бюджету, які надходять з інших джерел, що вказує на доцільність зміни в податковому законодавстві з метою підвищення ефективності митного податку, так як за даними 2015-2022 рр. даний податок не мав суттєвого впливу на формування доходної частини державного бюджету України.

7. Проаналізовано досвід непрямого оподаткування зарубіжних країн, зокрема: Франції, Німеччини, Італії, Нідерландів, Великої Британії, Іспанії, США, Польщі, Чехії, Естонії, Латвії, Литви, Китаю, Угорщини та інших. Запропоновано в Україні використання здобутків Німеччини та Данії щодо оподаткування кави; Польщі – щодо оподаткування акцизним податком напоїв з додаванням цукру та штучних підсолоджувачів; Угорщини – щодо оподаткування вмісту солі, цукру та кофеїну у різних категоріях їжі; Нідерландів, Швеції, Франції, Фінляндії, Бельгії – щодо оподаткування безалкогольних напоїв. Водночас результативним може бути застосування досвіду країн ЄС щодо використання диференційованих ставок ПДВ, а також диференціювання ставки акцизного збору на електроенергію відповідно до галузі споживання як у Німеччина, Данія, Чехія, Румунія, Сербія, Словаччина, Фінляндія та Іспанія).

8. Непряме оподаткування відіграє велику роль у фінансовому регулюванні і дохідної частини бюджету. Але і вона не досконала. Однією з головних проблем непрямого оподаткування є необхідність у збільшенні доходних надходжень в бюджет.

Непрямі податки при вмілому використанні стають ефективним інструментом регулювання економіки держави. Вони характеризуються швидкими надходженнями, що в свою чергу дають можливість використовувати ці кошти на фінансування витрат. Також непрямі податки знімають напругу в міжрегіональному розподілі доходів місцевих бюджетів.

Система непрямих податків повинна базуватись на оптимальному поєднанні інтересів усіх соціальних верств суспільства – підприємців, працівників, державних службовців, пенсіонерів та інших, які мають великі відмінності в кількості одержуваних доходів. Непрямі податки – це необхідна ланка економічних відносин у суспільстві. Одночасно вони виступають методом централізації ВВП у бюджеті на загальносуспільні потреби.

З метою покращення оподаткування підакцизних товарів та збільшення наповнення доходів Зведеного бюджету України необхідно вжити заходи щодо вилучення виробництва підакцизних товарів із неофіційного сектору економіки.

Митне оподаткування України також вимагає розвитку митного контролю, тобто реорганізації митної системи та вирішення законодавчих та нормативних актів митного контролю, так як застарілі нормативні акти продовжують діяти, між чинними правовими актами наявні істотні суперечності, що порушує системність митного та податкового законодавства, чимало нормативних актів виявляються неефективними.

Концептуальними напрямками удосконалення непрямого оподаткування визначено:

- узагальнення операцій і об'єктів ПДВ, удосконалення системи пільг і диференціація ставок ПДВ (введення зниженої ставки ПДВ в розмірі 7% на вичерпний перелік товарів соціальної групи та підвищеної ставки ПДВ для предметів розкоші в розмірі 25%);
- розширення переліку підакцизних товарів завдяки оподаткуванню безалкогольних напоїв та кави;
- започаткування практики маркування підакцизних нафтопродуктів маркерами акцизного податку;

- оподаткування вивізним митом зернових культур і високоліквідних продовольчих товарів таких як мед, горіхи, лісові гриби та ягоди;
- адаптація української системи законодавчого обґрунтування справляння непрямих податків до норм та вимог ЄС з питань гармонізації бази та об'єктів оподаткування, термінології і податкових ставок;
- удосконалення контролю за справлянням непрямих податків;
- активізація тісних комунікацій з провідними торговельними партнерами України, що підвищить ефективність виявлення фактів фіктивного та тіньового експорту, шляхом порівняння обсягів експорту, зафіксованого на українській митниці, та обсягів імпорту, задекларованного на іноземних митницях, а також активізація запровадження митного пост-аудиту;
- розробка та використання акцизних марок з більш високим рівнем захисту від підробок, а також доцільністю розробки QR кодів, що сприятиме не лише можливості прослідкувати рух алкогольної продукції від моменту виробництва до моменту її реалізації, але й дозволить кінцевим споживачам самостійно визначати легальність виробництва та реалізації обраного продукту;
- розширення переліку підакцизних товарів, шляхом започаткування практики акцизного оподаткування безалкогольних напоїв, які містять кофеїн, цукор, штучні підсолоджувачі, та є шкідливими для здоров'я; предметів розкоші, акцизного оподаткування кави.

Вдосконалення системи непрямого оподаткування є запорукою ефективного виконання податками свого функціонального призначення. На сьогодні українське законодавство потрібно адаптувати до вимог Європейського Союзу, що дозволить Україні співпрацювати на міжнародному ринку та забезпечити конкурентоспроможність вітчизняної продукції серед іноземних аналогів.

Подальші реформи національної системи оподаткування повинні бути продовжені в рамках вдосконалення механізмів оподаткування для забезпечення найбільш ефективного збору податків на споживання та оптимізації практики оподаткування.

Таким чином, непрямі податки важлива складова податкової системи України, основне джерело доходів державного бюджету, обов'язкові платежі, які сплачуються платниками опосередковано через цінові механізми.

АНОТАЦІЯ

Доарме В. В. «Непрямі податки у податковій системі держави».

Кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня бакалавра зі спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа та страхування» за освітньою програмою професійного за спрямування «Фінанси, фінансовий менеджмент та страхування». – Одеський національний економічний університет. – Одеса, 2023.

У роботі розкрито історичні передумови та сутність непрямого оподаткування, соціально-економічну сутність непрямих податків та здійснено їх характеристику, висвітлено переваги та недоліки непрямих податків.

Проаналізовано вплив податку на додану вартість на доходи держави та виявлено вплив мита та акцизного податку на доходи держави. Проведено моніторинг обсягів непрямих податків в доходах Зведеного бюджету України

Висвітлено зарубіжний досвід формування та організації непрямих податків та запропоновано шляхи й методи вирішення проблем у сфері непрямого оподаткування.

Ключові слова: податки, непрямі податки, мито, акцизний податок, податок на додану вартість.

ANNOTATION

Doarme V. «Indirect taxes in the tax system of the state».

Qualification work for obtaining a bachelor's degree in the specialty 072 "Finance, banking and insurance" under the professional educational program in the direction "Finance, financial management and insurance". – Odesa National University of Economics. - Odesa, 2023.

The work reveals the historical prerequisites and the essence of indirect taxation, the socio-economic essence of indirect taxes and their characteristics, highlights the advantages and disadvantages of indirect taxes.

The impact of value added tax on state revenues was analyzed and the impact of customs and excise taxes on state revenues was identified. The volume of indirect taxes in the revenues of the Consolidated Budget of Ukraine was monitored

The foreign experience of formation and organization of indirect taxes is highlighted and ways and methods of solving problems in the field of indirect taxation are proposed.

Key words: taxes, indirect taxes, customs duty, excise tax, value added tax.